

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שתי חצרות ובתים ביניהן היכן שמים העירוב

(ע"ו א') אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: שתי חצרות, ושלושה בתים ביניהן¹, זה בא דרך זה (בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לחצרו) ונותן עירובו בזה (באמצעי), וזה בא דרך זה ונותן עירובו בזה - זה נעשה בית שער לזה, וזה נעשה בית שער לזה (כל בית נעשה בית שער לחצר שהוא פתוח לו, ולכן שני בתים חיצוניים פטורים מלתת עירוב); אמצעי הוה ליה בית שמניחין בו עירוב, ואין צריך ליתן את הפת.

בדיק להו רחבה לרבנן: שתי חצרות ושני בתים ביניהם², זה בא דרך זה ונותן עירובו בזה (בבית שאינו סמוך לו), וזה בא דרך זה, ונותן עירובו בזה (בבית שאינו סמוך לו), קנו עירוב או לא³? מי משוית להו לגבי דהאי בית ולגבי דהאי בית שער, ולגבי דהאי בית שער ולגבי דהאי בית⁴?

אמרו ליה: שניהן לא קנו עירוב. מה נפשך: אי בית שער משוית ליה (לבית בו נתנו עירוב), הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב. אי בית משוית ליה, קא מטלטל (כל חצר) לבית דלא מערב ליה (שכן כל חצר עירבה עם הבית שאינו סמוך לה, ומפסיק הבית הסמוך בין החצר לעירוב המונח בבית השני).

(ומקשה) ומאי שנא מדרבא? דאמר רבא: אמרו לו שנים צא וערב עלינו, לאחד עירב עליו מבעוד יום, ולאחד עירב עליו בין השמשות, זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות, וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משתחשך - שניהם קנו עירוב⁵!

(ומתרץ) הכי השתא? התם, ספק יממא ספק ליליא, לא מינכרא מילתא (ולא הוו מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא). אבל הכא (הנך בתים הא קיימי קמן, ואי משוינן הכא הכי והכא הכי, הויין מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא), אי דלגבי דהאי בית, לגבי דהאי בית, אי לגבי דהאי בית שער, לגבי דהאי נמי בית שער⁶.

שיטות הראשונים

הנחת עירוב תחומין בין השמשות: רש"י פירש מימרת רבא בעירובי תחומין, וכן כתב הרמב"ם. ואע"פ שספק חשיכה

¹ בית אחד פתוח לחצר אחת, ובית אחר לחצר אחרת, ובית אמצעי פתוח לשניהם.

² ואין בני שתי החצרות רוצים לערב זו עם זו, אלא כל אחת לעצמה. וכל חצר לא הניחה עירובה בבית הפתוח לה, אלא עשאתו בית שער, והניחה עירובה בבית הפתוח לחברתה. רש"י.

³ ודאי אי תרווייהו בית שער משוינן - אין אחד מהן עירוב, דהנותן את עירובו בבית שער תנן לקמן (פ"ה ב') דאינו עירוב, ואי תרווייהו בית גמור - אין אחד מהן עירוב, שהרי בית זה מפסיק בין חצר לעירובה, והוא לא עירב עמה ואינה יכולה להביא עירובה לתוכה דרך בית זה. רש"י.

⁴ מי משוינן לכל בית לגבי חצר הסמוכה לו כבית שער, שלא לאסור עליו, וגבי חצר האחרת שעשאתו בית גמור והניח בו עירובה משוינן לה כי בית למיקני עירובה. רש"י.

⁵ אלמא משום דבין השמשות ספק הוא, וספק דדבריהם להקל, ועירוב מדבריהם הוא, לגבי האי שנאכל עירובו בין השמשות משוינן ליה ליליא ואמרין כבר קנה עירוב, ולגבי האי שעירב עליו בין השמשות משוינן ליה יום ועדיין הוה לו שהות לקנות שביתה. רש"י.

⁶ ראה לעיל, פרק בכל מערבין, ל"ה א', סוגיית "ספק עירוב", הרחבה בשיטות הראשונים, לגבי הנחת עירוב בין השמשות, לגבי עירובי תחומין ועירובי חצרות.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אין מערבים עירובי תחומין, הני מילי לכתחילה. אבל בדיעבד, כשר⁷. ומשמע דכל שכן לעירובי חצירות דקילי טפי.
ורבנו חננאל, העמידה בעירובי חצירות דוקא⁸. וכן דעת רבינו תם ורוב הראשונים⁹. והשו"ע¹⁰ סתם כרש"י והרמב"ם,
ובשם ויש חולקים כתב כרבינו תם וסיעתו.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעט)

- א. שתי חצרות ושלשה בתים ביניהם פתוחים זה לזה ורוצים לערב יחד, חצר זה בא דרך בית שאצלו ונותן ערובו
בבית שבאמצע, וכן עושה השנייה, ומתרים בשלשתן; שכל בית שאצל החצר חשוב לו כבית שער ואינו צריך לתן
פת, והאמצעי הוא בית שמניחין בו ערוב ואינו צריך לתן פת.
ב. שתי חצרות ושני בתים ביניהם ולא ערבו יחד אלא כל אחת לעצמה, ובא (בן) חצר זה דרך בית שאצלו והניח ערובו
בבית שאצל השני, וכן עשה השני שגם הוא הניח ערובו בבית הסמוך לחצר האחרת, לא קנו ערוב; שכל אחד הניח
ערוב בבית שער של חצר אחרת.

(או"ח, הלכות עירובי תחומין, סימן תטו)

- ב. אין מערבין עירובי תחומין בין השמשות, ואם ערב, ערובו ערוב.
ג. אמרו לו שנים: צא וערב עלינו; אחד ערב עליו מבעוד יום ואחד ערב עליו בין השמשות, זה שערב עליו מבעוד יום
נאכל ערובו בין השמשות, וזה שערב עליו בין השמשות נאכל ערובו משחשכה, שניהם קנו ערוב. ויש חולקים.

הדרן עלך הדר

⁷ כרבי יוסי שאמר, עירובין ל"ה א', ספק עירוב כשר.

⁸ ולשתי הסיעות, חמור עירובי תחומין מעירובי חצרות (לרש"י וסיעתו לכתחילה. ולרבינו תם וסיעתו אף בדיעבד). ובטעם הדבר, רש"י
(שבת ל"ד א', ד"ה בעירובי) כתב שהוא משום שהסמיכו חכמים תחומים על הפסוקים. תוספות הרא"ש (שבת ל"ד א', ד"ה כאן) כתב
בשם הרב פורת, שכיון שעירובי תחומין יש בהם טורח גדול ללכת לסוף אלפיים אמה על מנת להניח שם את העירוב, לא התירו
לעשות כן בבין השמשות. אולם עירובי חצרות ליכא טרחא, דהא מקרבי, והתירו בבין השמשות.

⁹ ומה שכתב רש"י שעירוב תחומין חל בספק חשיכה עכ"פ בדיעבד, כרבי יוסי, כתב הרא"ש (סי' כב): ואין לומר הני מילי (שאסור
להניחו בין השמשות) לכתחילה, אבל בדיעבד מהני, כדפירש רש"י, וכרבי יוסי דאמר (בעירובין ל"ה א') ספק עירוב כשר. דעד כאן לא
מכשר רבי יוסי אלא הניחו מבעוד יום ונפל גל עליו או נשרף או תרומה ונטמאת, ספק מבעוד יום ספק משחשיכה, משום דאמר
אוקמינן אחזקתן וקיים היה בין השמשות. אבל הניח עירובו בין השמשות לא מכשר רבי יוסי. וכ"כ תוספות ושאר ראשונים
(והריטב"א, כתב שכשעירב בבין השמשות ממש, גרוע ממקרה שעירב בספק טהורה ספק טמאה, שאינו כשר אף לרבי יוסי).

מקורות - סיעה א' - רש"י (שבת ל"ד א', ד"ה ה"ג ספיקא). רמב"ם (עירובין ויג). סיעה ב' - רבינו חננאל (שבת ל"ד א'). רבינו תם
(הו"ד בתוספות, שבת ל"ד א', ד"ה שניהם). ר' שמשון בן אברהם (בעל התוספות, מובא בתוספות, שבת ל"ד א', ד"ה שניהם). רמב"ן
(חי' שבת ל"ד א', ד"ה הא דאמרין אמרו). רשב"א (חי' שבת ל"ד א', ד"ה אמרו לו. עירובין ע"ו א', ד"ה הכי השתא). רא"ש (שבת פ"ב
סי' כב). ריטב"א (חי' עירובין ע"ו א', ד"ה אמר). ר"ן (שבת סוף פרק שני, י"ד ב', דפי רי"ף, ד"ה והאי). מרדכי (פרק בכל מערבין, רמז
תפח)

¹⁰ או"ח תטו, ובביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) כתב על זה: הנה מלשון המחבר משמע דמעיקר הדין תפס כדעה ראשונה דהוא דעת רש"י
והרמב"ם והרב המגיד שעומד בשיטתו, ולא כדעת תוספות והרא"ש; ולענ"ד צע"ג, דהנה מצינו תשעה ראשונים דסברי דאפילו
בדיעבד אין עירובו עירוב כשעירב בין השמשות! וכו', והיה לו להביא דעה זו לעיקר והדעה ראשונה בשם יש אומרים! וצ"ע לדינא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פרק שביעי - חלון

חצרות המופרדות על ידי כותל שיש בו חלון

(ע"ו א') **משנה:** חלון שבין שתי חצרות ארבעה (טפחים) על ארבעה בתוך (גובה) עשרה, מערבין שניים (אלו לעצמם ואלו לעצמם, ואסורים זו עם זו), ואם רצו מערבין אחד (שיתנו אלו עירובן באחרת וערבו עמהן, ויהיו אחד).

(המשך **משנה:**) (אבל אם החלון) פחות מארבעה על ארבעה (שאז אינו פתח), או למעלה מעשרה (שאז נחשב הכותל מחיצה), מערבין שניים, ואין מערבין אחד (שאין חיבור ביניהם).

תנו רבנן: כולו (רוב החלון) למעלה מעשרה, ומקצתו (אפילו משהו) בתוך עשרה, (או) כולו (רובו) בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה, מערבין שניים, ואם רצו מערבין אחד (שמספיק שקצת ממנו יהיה בתוך עשרה שייחשב כפתח לערב אחד).

(מבאר בגמרא) חלון עגול אם יש בו לרבע ארבעה על ארבעה, נחשב כמרובע. ובשיבסר נכי חומשא סגיא (די בעיגול שהיקפו ששה עשר טפחים ועוד ארבע חמישיות הטפח)¹⁴.

(ע"ו ב') אמר רב נחמן: לא שנו (שצריך תוך עשרה), אלא חלון שבין שתי חצרות. אבל חלון שבין שני בתים, אפילו (אם החלון) למעלה מעשרה נמי, אם רצו לערב מערבין אחד. מאי טעמא? ביתא כמאן דמלי דמי¹².

בעא מיניה ר' אבא מרב נחמן: לול (ארובה, חלון) הפתוח מן בית לעלייה (של שני בני אדם, והחלון בקרקעית העליה), צריך סולם קבוע להתירו, או אין צריך סולם קבוע להתירו? כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי, הני מילי מן הצד (בחלון שבכותל), אבל באמצע לא¹³, או דילמא לא שנא? אמר ליה: אינו צריך.

סבור מינה סולם קבוע הוא דאינו צריך, הא סולם עראי צריך. איתמר, אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אחד סולם קבוע ואחד סולם עראי, אינו צריך.

שיטות הראשונים

פתח שבין שתי חצרות: כתב המאירי, ואין ספק שאם חלון ד' על ד' עושה החצרות כאחת משום שנקרא פתח, כל שכן פתח גמור שביניהם עושה אותן כאחת¹⁴. וכן פסק השו"ע¹⁵.

¹¹ שכן כדי להקיף ריבוע, צריך שקוטר העיגול יהיה שווה לאלכסון הריבוע. ולגבי ריבוע הכלל הוא דכל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונו (דהיינו אלכסון של ריבוע שצלעותיו טפח, הוא 1.4). וריבוע של ארבעה על ארבעה טפחים, אלכסונו הוא 5.6 טפחים. וא"כ קוטר העיגול צריך להיות 5.6 טפחים. והכלל הוא שהיקף עיגול הוא פי שלושה (בקירוב) מקוטרו. נמצא שהיקף העיגול צריך להיות 16.8 טפחים.

¹² ביאר רבינו יהונתן: לפי שדרך הבית להשים ספסלים או תיבות סביבות הבית, ואם כן אפילו למעלה מעשרה מערבין אחד, שהרי כלמטה הוא נחשב, וניחא תשמישתיה.

¹³ ובעי סולם למיהוי כפתח ביניהן, כדאמרינן בכיצד מעברין (נ"ט ב') סולם תורת פתח עליו. רש"י.

¹⁴ והוא שיהא ג"כ תוך עשרה בצד שיהא התשמיש שביניהם נוח להם. ומתוך שדבר זה היה פשוט, לא הוצרך התנא להזכיר פתח כלל. מאירי.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעב)

ד. אין שתי חצרות יכולות לערב יחד אלא אם כן יהא פתח ביניהם, או חלון שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ויהיה קצתו בתוך עשרה טפחים הנמוכים לארץ ואז, אם רצו מערבין יחד; ואם רצו, מערבין כל אחד לעצמו (ועין לקמן סי' שפ"ו סעיף ב' ישראלים הדרים בב' וג' מקומות, כיצד יעברו).

ה. חלון שבין שני בתים, אפילו הוא למעלה מעשרה, אם רצו מערבין יחד. והוא הדין לארבעה שבין בית לעליה, שאפילו הוא למעלה מעשרה אם רצו מערבין יחד ואפילו אין שם סלם לעלות בו. **הגה:** ומכל מקום בעינן שיהא רחבו ארבעה על ארבעה (בית יוסף). ואם עשו סריגה לפני החלון, בטל ליה מתורת חלון. (המגיד פ"ג).

שתי חצרות המופרדות על ידי כותל

(ע"ז ב') **משנה:** כותל שבין שתי חצרות, (שהוא) גבוה עשרה ורוחב (עובי) ארבעה, מערבין שניים ואין מערבין אחד. (המשך **משנה:**) היו בראשו פירות, אלו (בני החצר האחת) עולין מכאן ואוכלין, ואלו עולין מכאן ואוכלין. ובלבד שלא יורידו למטן¹⁶ (שראש הכותל נחשב רשות בפני עצמו, ואינו בטל לא לגבי זה ולא לגבי זה).

(המשך **משנה:**) נפרצה הכותל, (אם הפרצה היא) עד עשר אמות, מערבין שניים, ואם רצו מערבין אחד, מפני שהוא כפתח. יותר מכאן (נחשבת כפירצה), מערבין אחד, ואין מערבין שניים (דהוי להו כולו כדירי חצר אחת. ואם עירבה כל אחת לעצמה הו' להו כחולקין את עירובן, ואוסרין אלו על אלו).

שיטות הראשונים

כותל שבין שתי חצרות שאינו רחב ארבעה: פירש **רש"י** לענין מיהוי מחיצה בכל דהו פותיא הוי סתימה ואין מערבין אחד. וכן דעת **אור זרוע**, **רבינו יהונתן**, **הרשב"א** ו**המאירי**¹⁷. ודעת **מקצת גאונים** שדין הכותל כדין החריץ, ומפסיק רק כשיש בו רוחב ארבעה טפחים¹⁸.

¹⁵ או"ח שעב, ד. **ובשיעור הפתח**, דנו האחרונים: בחיי אדם (כלל עביב) כתב כדבר פשוט שגם בפתח סגי בד' טפחים על ד' טפחים. ובביה"ל (ד"ה אא"כ) הביא פירוש רבינו חננאל, בסוגיא ע"ח ב', הדנה (לפירוש) כמה צריך לחקוק בכותל כדי שיהא עליו שם פתח, ומסקנת הסוגיא מלוא קומתו. ומשמע דלא סגי בד' טפחים על ד' טפחים. וכתב הביה"ל, שאף שיש פירושים אחרים בסוגיא, נראה שיש לחוש לדבריו. ומכל מקום גם לר"ח די שיהא בגובהו עשרה טפחים. מקורות - המאירי (ח"י, ע"ו א', ד"ה נמצא).

¹⁶ שלא יקחו מה שעל אותו הכותל **לבתים** שבחצר. אבל מותר להוריד מה שיש שם **לחצר**, דקיי"ל, להלן פרק כל גגות, כרבי שמעון, גגות וחצרות רשות אחת הן. ע"פ גמרא, צ"ב א'. וכן כתבו רי"ף ורמב"ם (פיה"מ).

¹⁷ האי דנקט רחב ארבעה, משום סיפא נקט ליה; דבעי למיתני היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה, דחשיב (ראש הכותל) רשותא באנפי נפשיה, ולא מיבטל לא לגבי האי ולא לגבי האי. אבל לענין מיהוי מחיצה בכל דהו פותיא הוי סתימה ואין מערבין אחד. רש"י. וכן ביאר המאירי שגם באינו רחב ארבעה, ואפילו סדין או וילון או גלימא, נחשב מחיצה, ומעכב שלא לערב אחד (ואינו דומה לחריץ שרק כשעמוק עשרה ורחב ארבעה חוצץ, כמבואר להלן, שכן חריץ קטן יותר ראוי לפסוע עליו, משא"כ כותל חוצץ מצד גובהו אף כשאינו רחב). מקורות - רש"י (ד"ה כותל); אור זרוע (סי' קעט); רבינו יהונתן (כ"ד א' דפי רי"ף, ד"ה כותל שבין); רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות ד, א; ח"י, ד"ה כותל); מאירי (בית הבחירה, ע"ו ב').

¹⁸ מקורות - רש"י (ד"ה כותל). אור זרוע (סי' קעט). רבינו יהונתן (כד א ברי"ף, ד"ה כותל שבין). רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות ד, א; ח"י, ד"ה כותל). מאירי (בית הבחירה, ע"ו ב'). מקצת גאונים (הו"ד ברשב"א, עבוה"ק, וכתב הרשב"א שלא נראו דבריהם).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
ו חשוון תשפ"א
מסכת: עירובין | פרק: ז | דף: ע"ו

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שעב)

- ו. ... הִיָּה בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת כֹּתֵל גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טַפְחִים, או שְׁהִיָּה קֶרְקָעָה שֶׁל אַחַת מִהֲחֲצֵרוֹת גְּבוּהַ מִחֲבֵרוֹ חֲמִשָּׁה טַפְחִים וְעָשָׂה עָלָיו מַחְצָה חֲמִשָּׁה לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה, אֵין יְכוּלִים לָעֲרֹב יַחַד. וְאִם הִיָּה הַכֹּתֵל גְּבוּהַ לְשְׁנֵיהֶם עֲשָׂרָה, וְהָיוּ בְּרִאשׁוֹ פְּרוֹת, בְּנֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת יְכוּלִים לְהוֹרִידָם לַחֲצֵרוֹת וְכֵן לְהַעֲלוֹת עָלָיו מִפְּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בַּחֲצֵרוֹת וּלְהוֹרִידָם מִמֶּנּוּ לַחֲצֵר אַחֲרָת, בֵּין שֶׁהַכֹּתֵל רָחֵב אַרְבָּעָה או אֵינוֹ רָחֵב אַרְבָּעָה. אֲבָל פְּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת, אִם הַכֹּתֵל רָחֵב אַרְבָּעָה אֲסוּר לְהַעֲלוֹת לוֹ וְלֹא לְהוֹרִיד מִמֶּנּוּ; וְאִם אֵינוֹ רָחֵב אַרְבָּעָה, מִתֵּר, (וּבִלְבָּד שֶׁלֹּא יִחְלִיפוּ כְּדִלְעִיל סִי' ש"מ"ו) (ס"א)...
- ז. נִפְרָץ הַכֹּתֵל עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, הָרִי הוּא כְּפֶתַח; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִפְרָץ בְּמִלּוּאוֹ. וְאִם נִפְרָץ בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, חֲשׂוֹב כְּחֲצֵר אַחַת וְצָרִיכִים לָעֲרֹב יַחַד. (וְכָל שֶׁכֵּן אִם אֵין בֵּינֵיהֶם מַחְצָה גְּבוּהַ עֲשָׂרָה דְּצָרִיכִין לָעֲרֹב יַחַד) (ה"ר"ר יְהוֹנָתָן פֶּרֶק חֲלוֹן).